

ՔԱՆՆՈՒԹԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԵԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կես տարվան 6 րուբլ. Առանձին համարները 5 կոպէկով.

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցէն. Тифлисъ, Редакция «Мшакъ».

Կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».

Տ է լ է Ք օ ն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (բացի կիրակի և տօն օրերից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով.

Յայտարարութիւնների համար վճարում են խրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ.

Տ է լ է Ք օ ն № 253.

Հ Ի Մ Ե Ա Պ Ի Բ Գ Ի Գ Ո Ր Ա Ր Ծ Ր Ո Ւ Ն Ի

ԲՈՎԱՆՆԱԿՈՒԹԻՒՆ

Որպիտանքի արժանի է.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Նամակ Իգորից. Նամակ Գանձակի գաւառից. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Նամակ Ֆրանսիայից. Արտաքին լուրեր.— ՀԵՌԱՊՈՒՆՆԵՐ.— ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.— ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Ներսիսեան դպրոց.

ԻՐԱՌՈՒՍԱՆՔԻ ԱՐԺԱՆԻ Է

«Մշակի» մէջ ապաված թղթակցութիւններից և յօդուածներից մեր ընթերցողները գիտեն, որ Պարսից կառավարութիւնը համակրութեամբ է վերաբերվում զէպի այն բոլոր փորձերը, որոնք նպատակ ունեն եւրօպական կրթութիւն և մտայնութիւնը մէջ և խրատուած է իր հպատակ հայ ժողովրդի ջանքերը կրթական ասպարէզում:

Պարսկաստանի հայերի համար, որոնք վերջին տարիները լուրջ կերպով սկսել են զբաղվել դպրոցներ բանալու հարցով, շատ նպաստաւոր է տիրող իշխանութեան բարի տրամադրութիւնը: Արթիական գործը կարելի է կանոնաւոր և հաստատ կազմակերպութեան միջոցով ապահովել այնպէս, որ նա տեղիք չը տայ էական թիրախացութիւնների և մանի հայ ազգաբնակիչների կեանքի մէջ, իբրև նրա հիմնական պահանջներից մէկը, զարնայով կամայականաց պարտադիր և ընդհանուր ամեն մի համայնքի համար:

Հարեանութեան և փոխադարձ շահերի շնորհով Պարսկաստանը տաճում է բարեկամական զգացմունքներ զէպի Ռուսաստանը: Երկու երկրի մէջ սկսվում են սերտ յարաբերութիւններ թէ անտեսական և թէ բարաբանական հարցերում: Մասնաւորապէս Պարսկաստանի հայերը միշտ եղել են անդադար յարաբերութիւնների մէջ Կովկասի ազգաբնակիչների հետ և այնտեղի հայ առեւտրականները կապեր են հաստատել ոչ միայն կովկասեան, այլ և Ռուսաստանի ներքին խոշոր կենտրոնների և վաճառատնոցների հետ:

Բ Ա Ն Ա Ս Ի Ր Ա Կ Ա Ն

ՆԵՐՄԱՍԵԱՆ ԴՊՐՈՑ

I
1801 թւականին, երբ առաջ տիրապետութիւնը վերջնականապէս հաստատվեց Թիֆլիսում, առաջ գործի հրամանատար զինակալ Լաւրիկ տեղեկութիւններ պահանջեց Գրիգոր վարդապետից հայոց եկեղեցական և դպրոցական գործերի մասին: Գրիգոր վարդապետի տուած պատասխանից երեւում է, որ վրաստանի տիրապետութեան սահմաններում հայերը ունին երեք թեմ—Էջմիածնի, Հաղբատի և Սանահինի: Ամբողջ այդ տարածութեան վրա գոյութիւն ունին միայն երկու հաս հայ դպրոցներ. մէկը Էջմիածնի թեմում, իսկ միւրը—Թիֆլիսում, Մոզու եկեղեցու մօտ: Երեկաները այդտեղ սովորում են հայոց և վրաց լեզուները և իրանց գիտութիւնը աւարտում են քերականութեամբ...

Մասնաւոր ամպլոթեան աւելի տխուր և յուսահատական պատկեր հազիւ թէ կարելի լինի երեւակայել: Երկու դպրոց ամբողջ վրաստանում... Բայց չը պէտք է շնանալ դպրոց բառից: Մեզանից 20—30 տարի առաջ դպրոց էր կոչվում ամեն մի խուց, ուր մի քանի երեկաններ հաւաքված գրագիտութիւն էին սովորում առ ոտք որ և է տիրացուի, տէրատէրի, կոյսի: Առ ոտք—ա մի շատ բնորոշ խօսք է, որ մնացել է մեր ինչ գրականութիւնից և միանգամայն ճիշդ կերպով պատկեր

Հասկանալի է և ընտան է, թէ ինչու պարսկահայերը իրանց դպրոցական կազմակերպութեան ծրագիրը աշխատել են այնպէս մշակել, որ նրանք կարողանան աւելի և աւելի զարգանալ և ամբարտնալ իրանց յարաբերութիւնները Ռուսաստանի հետ և միջոց ունենալ կատարելագործվելու Ռուսաստանի կրթական կենտրոններում: Այն նոր, աւելի սերտ, յարաբերութիւնների մէջ, որ հաստատվում է երկու պետութիւնների կեանքում, օգտաւէտ և ցանկալի դեր կարող են կատարել բոլոր այն ոյժերը, որոնք կը պատրաստվեն կուլտուրական գործիչներ լինել երկրի համար:

Սակայն պէտք է խոստովանել, որ դպրոցական գործի համար պարսկահայերի ունեցած գրամական միջոցները շատ սահմանափակ են: Չնայն գումարներով անկարելի է ունենալ լաւ պատրաստված ուսուցիչներ, դպրոցական ընդարձակ շէքեր, դասական անհրաժեշտ գրքեր և առարկաներ: Այետեղ կարեւոր է օգնութիւն և աջակցութիւն բոլոր այն անձերի կողմից, որոնք համար թանգ է դպրոցական գործի աջող կազմակերպութիւնը և յարատև գոյութիւնը: Նոյն իսկ Պարսիցի նման մի խոշոր և համեմատաբար աւելի ապահովված կենտրոնում չէ ժողովում այնքան գումար, որ ապահովի դպրոցների տարեկան ծախքերը: Իսկ այդ դպրոցները մի տեսակ կենտրոնական դպրոցներ են, որոնք պէտք է օրինակ ծառային միւսներին համար: Այդ դպրոցների շուրջ ժողովված են եղած մասուր ոյժերը, որոնք սպասում են թէ այսօր էլուց օգնութեան կը հասնեն խոշոր նուիրատուութիւններ և թող կը տան կրթական գործի զարգացումը առաջ տանելու հաստատ քայլերով:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ԻԳՈՐԻՑ

Մայիսի 14-ին

Մայիս ամիսը սկսվեց ամենօրեայ յորդառատ անձրեաներով, իսկ երէկ անձրեւը փոխվեց

բացում է սովորողի և սովորեցնողի դիրքը: Աշակերտը կուշ եկած ուսուցչի ոտների մօտ, երբեք կուշ ամբար քեղ—ուկորը ինձ մանկավարժական միակ հասկանալի մեթոդին Ռուսումը տանջանք էր, շատ քչերն էին յօժարութեամբ իրանց անձը մասնում այդ տանջանքին և տանջանք ինչի համար: Մի կտոր սարմուռ, մի կտոր ժամագիրք և ամենայնուրեւ նաեւ մի կտոր քերականութիւն—անա ինչ էր ձեռք բերվում վարժապետին տարիներով ծառայելու և դպրոցական ինկվիզիցիային ենթարկվելու միջոցով: Այսպէս էր, անշուշտ, և Մոզու դպրոցը, որին հայ հոգեւորականներ կայացրել էր առաւելագործութեան իբրև հայկական կրթութեան և լուսաւորութեան կենտրոն:

Պէտք է, ի հարկէ, աւելացնել, որ միայն հայերը չէին այսքան ողորմելի դրութեան մէջ գտնվում. պակաս ողբալի չէր կրթական գործի դրութիւնը և վրացիների մէջ. Ռուս կառավարութեան առաջին քայլերից մէկն էր հիմնել մի դպրոց Թիֆլիսում, բայց բացառապէս վրացի ազնուականների և հոգեւորականների համար, որովհետեւ, ինչպէս գրում էր իշխան Յիջիանով, ազնուականութիւնը ծայրայեղ տիրատուութեան էր մասնավոր և շատերը նոյն իսկ իրանց մայրենի լեզուն չէին իմանում կանոնաւոր կերպով:

II

Պատական նշանաւոր րօպէներում, երբ վճռվում է ազգերի բազմը, միայն այն ազգերն են կարողանում կենտոնակութեան հիւթեր ձեռք բերել և վերածնութեան ճանապարհը ճանաչել, որոնք հասկանում են րօպէի մեծ նշանակութիւնը, որոնք ըմբռնում են իրերի

կարկուտի Իգորի շրջակայքում կարկուտ տեղաց, որը տեւեց 10 րօպէ. կարկուտը Ֆլասկ է 10—15 գիւղերի ցանքերը և այդինները, հայահատիկները այնպէս են գետին փովել, որ տեսնողը կը կարծէ, թէ հնձված են:

Գարունը բացվելուս բոլոր գիւղացիները ուրախ էին, որովհետեւ ցանքերը առատ պրտուղ էին խոտանում. բայց երէկվայ կարկուտը գիւղացիներին յուսահատութեան մէջ է զցել: Էլ ինչով աղբին, ինչով պարտքը տան: Անցեալ տարվայ պաշարը կերել-վերջացրել են, մի մասը ցանել են և սպասում էին նոր հունձին. պաշարը վերջնապէս պատճառով սկսել են վերադարձնել ցորեն վերցնել գիւղի աղանջից, 1 սօմարին (3 պուլ) վերադր անում են 4 լիար (48 ֆունտ): Ահա տոկոս 1 1/2—3 ամիս ժամանակի համար: Մարդիկ կան, որոնք մինչև անգամ ցանած սերմն էլ վերադրում են վերցրել:

Գիւղերից անհնաշատ Ֆլասկ ստացել են Ջիլֆիլդար կոչված թուրք գիւղը և Թէջրու հայաբնակ գիւղը. նրանք գրկվեցին բոլոր ցանքերից, պողատու ծառերից, խաղողի վազերից, բամբակից, ինչպէս նաեւ բոլոր այն բայերից, որոնք այնքան հարկաւոր են գիւղացուն: Ամեն ինչ միջոցել է, հողին հաւատարմութիւն:

Կարկուտի մեծութիւնը, ինչպէս ասում են, հաւի ձուի չափ է եղել: Մի տեղ կշռել են 6 հատը մի ֆունտ է եկել: Չափերու գիւղում, որի ցանքերի կէս մասը Ֆլասկով է և որի բնակիչները կէս հայ են, կէսը թուրք, ինչպէս պատում են, մի թուրք երեխայ, 7—8 տարեկան, ընկնում է կարկուտի տակ, որի հարուածներից ձաքել է նրա գլուխը և սկսել է արիւն հոսալ:

Գիւղացիները սկսել են կորել անել և ցանել կարկուտից Ֆլասկած տեղերում: Կորելի խաղվար (30 պուլ) գինը 40—50 րուբլու հասաւ: Իսկ ցորենի տէր աղանքը առիթ գրտան գները բարձրացնելու:

Վնասված ցանքերի տէր գիւղացիները այսօր բոլորը թափվել են Իգորի գաւառապետի մօտ, ինչորով գնալ տեսնել իրանց Ֆլասկները: Այդ գիւղացիներին եթէ ուզում են հարցնել Ֆլասկների մասին, չեն կարողանում պատասխանել, որովհետեւ լուսահատութեան ար

անողը պահանջ—կամ յետ մնալ քարանայ, ոչնչանալ իբրև կուլտուրական ազգ, կամ առաջ գնալ, զարգանալ և տեղ բնակ վերամշակութիւնը, ինչնանանալ մարդկութեան մէջ:

Այդպիսի վճռական րօպէ էր XIX դարի սկիզբը Կովկասում, երբ առաջ արծիւր վերջ էր գնում թաթարական ցեղերի տիրապետութեան և հրաւիրում էր իր նոր հպատակներին խաղաղ ու հանգիստ զբաղվել կրթութեան, առաջադիմութեան և բարոյական վերածնութեան նպատակով գործերով: Հայերը հասկացան այդ հրաւերի ամբողջ միտքը: Գանվեցան երկու անհամներ, որոնք գիտէին, որ նոր ժամանակներում ապրելու համար հային հարկաւոր է կրթութիւնը: Այդ անհամները մէկը հայոց սուլթի նշանաւոր բարերար Լազարեան էր, որ 1817-ին հիմնեց Մօսկվայում Լազարեան ձեւարանը, իսկ միւրը—հայկաւոր Ներսէս Աշտարակեցի էր, որի կատարած գերը Կովկասի պատմութեան մէջ այնքան կարեւոր և մեծ է: Այս գործունեայ, հետաւետ և ժողովրդասէր հոգեւորականը շարունակ երազում էր մի բարեկարգ դպրոց հայ երեխաների կրթութեան համար, և երբ նշանակվեց Թիֆլիսի առաջնորդ, իրան յատուկ կրակոտ եռանդով կպալ գործին և սկսեց միմանց ետեւից խորտակել այն խոչըրոտները, որ յարուցանում էր ժամանակակից տգէտ և խաւար հայ հասարակութիւնը:

Ոչ խաչատուր Լազարեանը, ոչ Ներսէս եպիսկոպոսը, ի հարկէ, Ամերիկա չէին գտնում հայերի համար: Վենետիկի Միթիթարեան վանքը ծաղկած էր մի ամբողջ դար և զարծել էր հայերի համար մի նոր Աթէնք, որտեղից լոյս

առաւել լսելու է: Ամեն տեղից յոյր կրաւած գիւղացիները միմիայն կառավարութեան վրա են դրել իրանց յոյսը:

Ե. Լազարեանց

ՆԱՄԱԿ ԳԱՆՁԱԿԻ ԳԱՆԱՌՈՒՑ

Ելեննիգորֆ, մայիսի 4-ին

Մի անակ գոհ եւս երէկ, կէսօրից յետոյ, օր ցերեկով Ռոսիանապատ գիւղի Հեռու-Հանդ կոչված տեղը հասարակութեան ցանքերի, խոտաբերների պահպան Լեւոն Դանիէլեանց սպանվեց չորս արեւելաւոր և քաղաքաւայ թօփալահասանդեցիների ձեռքով: Պէտք էր տեսնել թշուառ երիտասարդի դիակը, որպէս զի ճիշդ դադափար կազմէիք, թէ անգթութեան որ աստիճանին է հասնում կատաղած մարդու զազանութիւնը:

Գանձակ քաղաքից տար վերստի վրա և Ելեննիգորֆի քիթի տակը մօտ տարր տարի արանից առաջ կազմակերպվել է մի աւաղակալին որջ, որը կոչվում է Թօփալ-Հասանդու. զաւառի զանազան անկիւններից հաւաքված այդ կասկածելի և աւաղակաւարոյ մարդիկ ահ ու սարսափի մէջ են պահում հարեան ազգաբնակչութիւնը—գերմանացիներին, թուրքերին և հայերին: Թօփալ-Հասանդուն մի կատարելալ չարք, մի Աստուծու պատիժ է հարեւանների համար. կարծես այդ խանիճաղանձ հաւաքածուն իր անհանգիստ վարք ու բարքով իր կեանքի նշանաբան է ընտրել գողութիւն և սպանութիւն, ուրիշ աշխատանքի անընդունակ է նա: Ժողովրդական կարծիքը դրանց է վերագրում գանձակեցի ծերունի Ներսէս Տէր-Ներսէսեանի մասը, որը չարաչար սպանված էր Ելեննիգորֆից զէպի Գանձակ տանող խնուղու վրա: Թօփալ-Հասանդուցի մէկը անցեալ տարի Ելեննիգորֆ գաղութում փորձ արեց անտառապետի օգնական Մեչիզինի կեանքի զէմ՝ արծանակ արձակելով վերջինիս վրա, երբ նա ուզում էր պետական անտառից գողացված փայտը բռնել: Մի ուրիշ Թօփալ-Հասանդուցի անցեալ տարի նոյն պայմանների մէջ փորձ արեց սպանել անտառի կօնտրուտոր Դալիլօղլին: Առաջին յանցաւորը տասնամեայ բանտարկութեան դատապարտվեց, իսկ երկրորդ գործը դեռ չէ

ստանալը ամեն մի ուսումնասէր հայի տեսնանքն էր: Այդ լուսաւոր կենտրոնն էր, որ բարի և ազնիւ Նախանձ ծնեցրեց երկու հիմնադրների մէջ: Մրցել Միթիթարեանների զէմ—անա այն միտքը, որ առաջին անգամ ամենից կարեւորն էր համարվում: Պատճառը կրօնական հանգամանք ունէր: Հայ լուսաւորչականները տեսնում էին, թէ որքան ուժեղ են կաթօլիկ Միթիթարեանները, զինված լինելով անհամեմատ բարձր և բազմակողմանի գիտնականութեամբ: Չափանների ահապին հեղինակութիւնը ճնշում էր տգէտ և անպատաստ հայերին, և ինչպես Լազարեան իր հրատարակած շրջաբերականի մէջ գանգաւորում էր, որ մինչդեռ Միթիթարեանները հարուստ ծուռ են հայոց եկեղեցին, ճատարակելով նրան հերձուածող, հայերն, Նորհիւ իրանց աւրգիտութեան, չեն կարողանում պատասխանել կաթօլիկ հայերին և ստիպված են կուլ տալ նրանց բոլոր մտքերը: Ներսէսն էլ իր զարոցական գործունէութեան մէջ օրինակ է ունեցել մեծ Միթիթարին:

Այսքանը, ի հարկէ, չէ նուստատցնում այդ երկու բարերարների մեծ երախտիքը: Կարեւորը սկզբնապատճառը չէ, այլ գործը: Ինչից էլ զրգված լինէր Ներսէսը, մեզ համար ամենանշանաւոր հանգամանքն այն է, որ նա 1824 թւին Թիֆլիսում բաց արեց անդրկովկասեան հայերի անդամակի կանօնաւոր դպրոցը, որ նրա անունով կոչվեց Ներսիսեան դպրոց:

III

Վաղը, մայիսի 21-ին, այդ կրթական հաստատութեան 75 ամեայ գոյութեան յօրինանքն է ստնվում:

քննվել, անցնել տարի Մրուտ գիւղացի երկու եղբայրներ Սողոմոն և Գրիգոր Աղաջանեաններին մի երկուսը սպանեցին թոփախասանալուցիները և այլն և այլն...

Այս անգամ նրանք աւելի վատթար են վարվել իրանց զոհի հետ, քան արեւմտաբլու վաղաբլու խեղճաման անելով չեն բաւականացել, այլ սրբախոյզուղ են արել նրա կողմը և կուրծքը Բայց ինչ է եղել Լեւոնի յանցանքը: Այն որ շարունակ զգուշացնելու է եղել հովիւներին հասարակութեան ցանքերից հեռու մնալու, այն ցանքերից, որոնց վրա դրած է գիւղացիների յոյսը, որոնց գիւղացին մշակել է և պարտքով-պատուհասով ցանկը:

Դէպքից քանի որ առաջ Լեւոնը վերցնում է գիւղի երիտասարդներին, որ գնան միասին ցանքերը նային Արտերի եւ խոտարքների մէջ նրանք գտնուած են թոփախ-հասանելու ոչ խարի հօտերը իրանց հովիւներով, որոնք փախչում են ձօտիկ բլրակի վրա կանգնում և այնտեղից սպանալիքներ կարողութեամբ «արուղի» Լեւոնի դէմ, որը այդ ժամանակուց մորթում է նրանց մի գտնող (այդ մի ընդունված սովորութիւն է): Հովիւներից ամենակատաղին ասում է, որ ինքն էլ պիտի Լեւոնին այդպէս մորթէ, որ սիրտը հովանայ: Ամսին երեքին նրանք, այդ հովիւները, բըռնում են Լեւոնին, նախ գոտիով խեղճում, յետոյ կողորդը և կուրծքը կտրուում, այդ տեսնում է հետուից Լեւոնի ընկերը, բայց փոխանակ օգնութեան պալու փախչում է դէպի գիւղը իմաց տալու, սակայն ճանապարհին պատահում է ձիարածներին, և նրանց հետ գալիս եղեանագործութեան տեղը: Նրանք երկար որոնելուց յետոյ, գտնում են ձորի մայրանների թաւուտի մէջ դիտելը Միւս օրը առաւօտեան սպանութեան տեղն եկաւ մեր մասի նոր պրիստաւ պ. Մակրօպուլ, որը իսկոյն և եթէ կայանաւորեց եղեանագործ հովիւներին և նրանց պարագլուխ Ամիր-Ղուլի օղու աջ թեւքի վրա արեան հետքեր գտնելով հագուստը վրայից հանել տուէր, իբրև նիւթական ապացոյց կատարած եղեանագործութեան: Յանցաւորը ասաց, թէ ոչխարի արիւն է, յետոյ ուղղեց սխալը, թէ ինքը ուրիշների հետ շախմատ վախճելով ժամանակ զլուրը կտրել է, այդ արեանից է, որ թեւքի ձայրերը թաթախվել են:

Այս անուշամանքից արդէն կարող էք հետեւեցնել թէ որչափ փորձվել են արանք գատատանական գործերում, որ յանցանք իրանցից հեռացնելու համար յարգելի պատճառներ են գտնուած: Գիտեն որ վերջը սուտը բաց կը լինի, ոչխարի արիւնը արագու արիւնից որ աստանակալ հնարագործութեան մէջ և դատատանական գործերի վերաբերեալ թոփախ-հասանելուցին փաստարան է: Չորս յանցաւոր հովիւներն էլ բանտ տարվեցան, գործը շուտով կը յանձնվի արդարադատութեանը, յուսանք, որ գէթ այս անգամ եղեանագործները իրանց արժանի պատիժը կը ստանան:

Մենք զարոցի պատմութիւնը չենք գրում այստեղ: Լրագրական մի յօդուածի մէջ ոչ միայն անհարկն է գտնէ հարեւանքօրէն յիշատակել 75 ամալ կենտրոն գլխաւոր հանգամանքները, այլ և չէ կարելի մի առ մի թելել այն օգուտները, որ ստացել է հայ ազգը իր արժանաւոր հոգեւորականի ձեռքով հաստատված և ամուր գիրքի վրա դրած հիմնարկութիւնից:

Եւ ընթերցողը կարիք էլ չունի մեր այս յօդուածի մէջ որոնել այդքան երկար կենտրոն պատկերը: Ներսիսեան զարոցը իր յօդուածին օրը հանդէս է գալիս իր «պատմութեամբ» կայ լրակատար պատմութիւն, որ սկսված է միայն, կայ և համառօտը, որ հասցրած է մինչև մեր օրերը *): Մեզ կը մնայ այստեղ յիշել մի քանի հանգամանքներ, որոնք յոյց են տալիս թէ Ներսիսեան զարոցը ինչ դեր է կատարել արեւելեան հայերի կրթական գործի մէջ:

Այդ դերը շատ մեծ էր և համարեա եզակի մինչև վաթսուական թւականների սկիզբը: Մինչև այդ Անդրկովկասեան հայ թեմերից ոչ մէկին էլ չունէր կանօնաւոր թեմական զարոցներ: Կանօնաւոր ենք ասում այն պատճառով, որ մինչև Ներսիսեան զարոցը ունէր ապահովութեան աղբիւրներ և կառավարվում էր ժողովրդական ներկայացուցիչների ձեռքով, միւս թեմական զարոցները անուանական գոյութեան ունէին և ամբողջապէս հոգեւորականների իրաւասութեան տակ էին գտնվում: Միայն 60-ական թւականների սկզբներին թեմ-

Մի փաստ, որը չէ կարելի լուռից անցնել, որը բոլորի վրա վատ տպաւորութիւն թողեց, այդ այն էր, որ թշուառ երիտասարդի գիտելու եկեղեցի չէ տարվել: Կարծես թէ սա միասնաց տէլեֆօնի գիծը, որ անցնում է հիւրանոցի մօտով: Արդէն սկսել են տէլեֆօնի գիծը վերականգնել:

Նիկ. Գրիգորեանց

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Հինգշաբթի, մայիսի 18-ին, նորին մեծութիւն պարսից Շահի Ռիֆիլիսի միկնելու օրը, առաւօտեան ժամը 6-ին կառավարչապետի պալատում հաւաքվեցին բարձրաստիճան անձինքը, զանազան հիմնարկութիւնների կառավարիչները և դասակարգերի ներկայացուցիչները՝ հրաժեշտի ողջոյն տալու նորին մեծութեանը: Այդ միջոցին Գօրօլիսի պրոսպիկտի վրա, Բարեւատիակայ և Երմօլիակայ փողոցներում, մինչև Նիկոլայիսի կամուրջը, կանգնած էին զորքեր զինուորական երաժշտական խմբերով: Թիֆլիսի կազմակերպչական մասնաճիւղի աշակերտները իրանց վերատեսչի հետ միասին շարված էին կառավարչապետի օգնականի ընտանիքի առաջ Բարեւատիակայ փողոցում: Չը նայելով վաղ առաւօտին ժողովրդի խուռն բազմութիւնը երկը էր այն փողոցները, որոնցով պէտք է անցնէր Շահը: Առաւօտեան 7 ժամին և 10 րոպէին նորին մեծութիւնը, գեներալ-ադւաթանտ Արսենիսի, կառավարչապետի օգնական գեներալ-լէյտենանտ Ֆրեդէի, մեծ վիզիր Սադրազամի, իր միւս մինիստրների և շքախմբի հետ միասին՝ դուրս եկաւ պալատից և կառք նստելի: Այդ ժամանակ Արսենիսի սարկի լայն թիղանօթաձգութեան որոտումն: Նորին մեծութեան հետ մի և նոյն կառքում նստած էին գեներալ Արսենիսի, Սադրազամը և պարսից արքունի պալատի մինիստրը: Հասնելով կայարան նորին մեծութիւնը մտաւ արքայական սենակինը, իսկ այնտեղից, մի քանի րոպէից յետոյ, անցաւ արտակարգ գնացքի կայսերական վագօնը: Մի րոպէ կերպով հրաժեշտ տալով բոլոր այն անձանց, որոնք եկել էին ճանապարհ գցելու նորին մեծութեանը՝ Շահը միկնեց քաղաքից դէպի Սյուխէթ: Շահի հետ միասին Սյուխէթ գնացին նաև կառավարչապետի օգնական Ֆրեդէ և նախնադատ Սվիչին: Սյուխէթում կառք նստելով՝ Շահը իր շքախմբի հետ միասին ուղևորվեց Վաղիկավազ:

Երէկ Միլիթանանի տանը, որտեղ գտնվում է «Օրիանտ» հիւրանոցը, հրդեհ ծագեց: Այրվում էր տանիքը: Բարեւադաբար հրդեհաչէջ զօրքերը շուտ վրա հասան և հանգրդին կրակը Բացի վերին յարկի առաստաղից և տանիքից՝ տան միւս մասերը ոչ մի վնաս չէր կրեցին: Հրդեհը ծագել է երեքտրական լուսաւորման զարոցների կառավարութեան մէջ մտրոյից ժողովրդական տարր: որ և կենդանութեան ընդհատելու իր հետ:

Հիմնված լինելով Ռիֆիլիսում, Կովկասի այս կենտրոնում, ուր աւելի քան մի ուրիշ որ և է տեղ շատ կային կրթված, ինտելիգենտ հայեր, Ներսիսեան զարոցը բոլոր հայ զարոցներից առաջ էր գտնուած նաև կրթական սիստեմի և ուղղութեան վերաբերեալ գործերի մէջ: Ներսիսեանի հիմնած զարոցը իր գոյութեան առաջին տարիներում հին խալիֆայական զարոցից մի աստիճան էր բարձր: Նա տալիս էր շատ քիչ պատրաստութիւն, շատ սահմանափակ ուսում: Ուսանողը Արդիան, այդ զարոցի առաջին ասնիքից մէջ, բոլորովին գոհ չէր իր ստացածով և պատրաստվում էր վերստի գնալ կառավարչագործվելու համար: Դժգոհ էր և Արդիանի ընկերակից Ստեփանոս Նազարեանը: Բայց այդ անբարար գրութիւնը մի դրդիչ էր ապագայ բարեկարգութեան համար: Դժգոհները—Արդիան, Նազարեան գնում են Դորպատ, ծանօթանում են եւրօպական կրթութեան սիստեմի հետ և այնուհետեւ դառնում են հայերի մէջ առաջին կրակոտ քարոյչներ, որոնք ցատիկ կախ են սկսում եղած գրութեան դէմ, ժողովրդականացնում են կրթութեան եւրօպական եղանակը: Սա արդէն մի աստիճան ծառայութիւն է: Յիսնակեան և վաթսուական թւականների շարժումը, որի նշանաբանն էր ժողովրդական կրթութիւն, հիմնված եւրօպական գիտութեան վրա, ամենագլխաւոր ներկայացուցիչ ունէր Ներսիսեան զարոցում աշակերտած Նազարեանին: Դա զարոցի առաջ բերած դժգոհ տարրն էր, իսկ նրանց պաշտպանները մեծ մասամբ նոյն

բութեան թիկերից: Թէ տունը և թէ հիւրանոցը ապահովեցրած էին: Հիւրանոցի մարդկանց վնաս չը պատահեց: Հրդեհը հանգրդնեց ինչ մէկը վերաորվեց: Հրդեհի պատճառով միասնաց տէլեֆօնի գիծը, որ անցնում է հիւրանոցի մօտով: Արդէն սկսել են տէլեֆօնի գիծը վերականգնել:

Ապշերօնեան թերակղզին ջրանցքով կտրուու հարցը պաշտօնական ընթացք է ստացել: Ճիւնանների մինիստրութիւնը ներկայումս ուսումնասիրում է այդ հարցը: Այժմ բոլոր նաւերը, որոնք Բագուից դուրս են գալիս դէպի Աստրախան և Պետրօվսկ գնալու, պտտում են Ապշերօնեան թերակղզու շուրջը, կատարելով 130 վերսո ճանապարհորդութիւն, մինչև որ կը հասնեն Բագուի միջօրէի գծին: Իսկ երբ Բագուից ջրանցք փորվի ուղիղ գծով, այն ժամանակ ճանապարհը կը կարճանայ 100 վերսոով և կը դառնայ ձօտ 22 վերսո: Զրանցքը կունենայ ամենաքիչը 14 սաժէն լայնութիւն և 15 ոտնաչափ խորութիւն: Զրանցքի շինութիւնը կարժեանայ ձօտաւորապէս 17 միլիօն րուբլի:

Որոշելու համար թէ օտարազգիները որքան գործարաններ և ձեռնարկութիւններ են հիմնել Ռուսաստանում, թէ որքան օտարազգի մասնագէտներ, վարպետներ և բանւորներ կան արեւմտասոցներում, նշանակվում է յատուկ յանձնաժողով, որը պէտք է գործէ ֆինանսների մինիստրութեան մշակած ծրագրով:

Ամերիկացիները դիմել էին Լեւ Տօլստօյին, որ նա հեռագրով յայտնէ իր համակրութիւնը բօլշեւիկ յայտարարու համար այն օրը, երբ բօլշեւիկ ներկայացուցիչները պէտք է հասնէին Նիւ-Եորկ Տօլստօյ պատասխանեց հետեւեալը: «Americans good offices can consist only in menaces of war. Therefore sorry non to be able to comply with your wishes», որ նշանակում է: «Ամերիկացիների բարի ծառայութիւնները կարող են լինել պատերազմական սպանալիքները: Այդ պատճառով ցաւում եմ, որ անկարող եմ միանալ ձեր ցանկութիւններին»:

Երկրագործութեան մինիստրութիւնը որոշել է լրացնել կենդանաւորութեան ուսումնասիրութիւնը Ռուսաստանում: Առանձին դիւանական արշաւանքների միջոցով ուսումնասիրված են կովկասեան թերակղզու և ոչխարապահութիւնը: Այժմ հերթը հասել է խոզապահութեան ուսումնասիրութեանը: Պրօֆէսոր Կարուզին այդ առիթով մշակել է ուսումնասիրութեան մի ծրագիր:

Զարոցի ուսուցիչներն էին, որոնք և կատարի կախ և մղում ազատամարտ երիտասարդութեան դէմ: Յաղթանակը, ի հարկէ, երիտասարդութեան կողմը պիտի մնար: Եւ Պետրոս Շահչեան զարոցի մէջ մտնում է նոր ժամանակի պահանջները, բայց միայն այն շափով, ինչ չափ կարող էր ունենալ նա իր աւելի ազատամարտ-կրօնական, քան աշխարհական ուղղութեանը: Նրա ժամանակ վերջացաւ զարոցի հին դարը և սկսվեց միջին դարը: Իսկ նոր դարը սկսվում է արդէն եօթանասական թւականներից, երբ մեր մէջ երևան են գալիս ժամակարգիչներ և զարոցը ստանում է ժամանակակից կրթական պահանջներին համապատասխան ուղղութիւն:

Այսպիսով ահա Ներսիսեան զարոցը սերտ կերպով կապված է այն մտաւոր շարժման հետ, որ առաւանջների կենտրոն մէջ ամենալուսաւոր չրջանն է կազմում: Ներսիսի զարոցը բոլոր միւս հայ զարոցների առաջնորդն ու ղեկավարն է դառնում: Նա է, որ բաց է թողնում աւելի պատրաստված աշակերտներ, նա է, որ առաջին անգամ ուսուցչանոցի դեր էլ է կատարում, պատրաստելով այն ուսուցիչների մեծ մասը, որոնք գործում էին մեր գաւառներում: Աւելացնեք և այն, որ Ներսիսեան զարոցը մինչև 1860 թւական պահում էր սուպերական մասնաւոր, որ եթէ վերջը չէ կովկասեան հայերի մէջ, գոնէ ամենից շատ գործունեան է, ամենից շատ արգասաւորը:

Պատմութիւնը վերին աստիճանի իրատական դասեր է տալիս: Յովհաննէս Կարբեցի կաթողիկոսի ժամանակ զարոցը դառնում է հակաժողովրդական կրթութեան թեմական սեփականութիւն և անց է կացնում: մուսլու ման-

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ՅՐԱՆՍԻՍՏՈՅ

Պարիզ, մայիսի 16-ին
Յուցանաղէսը կամաց-կամաց մօտենում է իր կատարելութեանը: համարեա օր չէ անցնում, որ այս կամ այն օտարազգի պալիթօնի լայնամաս հանդէսը տեղի չունենայ: Վերջին օրերս հետզհետէ բացվեցին՝ առաւակ, ունգարական, Դանեմարքայի, Իտալիայի, Շվեդիայի, Ռեյլիայի բաժինները, աւելի կամ պակաս փառաւոր հանգէաներով, երբեմն նոյն իսկ հանրապետութեան նախագահի ներկայութեամբ: Էլի մի քանի օր և բոլոր մնացած բաժինները կը բացվին հասարակութեան առաջ, վերջին բանւորը կը հեռանայ ցուցանաղէսի շրջափա- կից, տանելով իր հետ ստեղծագործող գործիքները և իր ստեղծելի փոշու հետ միասին աշխարհին ի տե՛ս թողնելով իր դառն քրտինքի պտուղները:

Այժմից իսկ կարելի է ասել, որ ներկայ ցուցանաղէսը թէ իր ընդարձակութեամբ և թէ իր բազմազան ձոխութեամբ գերաբացնում է բոլոր նախկիններից. ամբողջ ծրագիրը խելացի կերպով մտածված և ամենայն մասնաւորամասութեամբ ի կատար է ածված: Նախ քան առանձին մասերի, աշխարհի առանձին կողմերը ներկայացնող վերին աստիճանի հետաքրքիր բաժինների նկարագրերը, կը փորձեմ այսօր մի ընդարձակ ակնարկ գցել ցուցանաղէսի ամբողջ պատկերի վրա, որով գոցէ կարելի լինի մօտաւոր գաղափար կազմել գործի և աշխատանքի մեծութեան մասին:

Յուցանաղէսը տարածվում է Սենա գետի աջ ու ձախ ափերում, բնուած է Մարսեան և Ելիսեան ընդարձակ դաշտերը, Ինվալիդի առաջ ձգվող հրապարակները, Տրօկադերօի շուրջը գտնվող սարածութիւնը և Անտէնի ուղիւն Ընդհանուր մակերեւոյթը մի միլիօն ութսուն հազար քառակուսի մետր է, որից հինգ հարիւր քառասուն հազար մետրը ծածկված է շինութիւններով, որոնցից մի քանիսը, ինչպէս գեղարուեստի երկու պալատները (Les palais des beaux arts) ճարտարապետութեան հրաշալիքներ են և շինված են մտապէս մնալու համար:

Շինութիւններն անվերջ շարքերով չեն յարարում իրար, այլ կազմում են մի քանի իրարից անջատ գրուպներ, այնպէս խելացի մտածված ձեւով դասաւորված, որ իւրաքանչիւր գրուպան իր ամբողջութիւնը կազմող բաժիններով իր առանձին բնաւորութիւնը, նշանակութիւնը, իր առանձին խորհուրդն ունի, նախկինով գրաւած տեղին և իր պարունակութեանը: Այսպէս Սենայի աջ ափին բարձրացած Ելիսեան պալատները իրանց յարակից շինութիւններով մի դատ ամբողջութիւն են կազմում: Սենայի ձախ ափին, Ինվալիդի հրապարակի վրա ձգված Ֆրանսիական մասնագիտութեան շինութիւնները նոյնպէս մի առանձին բաժին են ներկայացնում: Ազգերի փողոցի աջ կարգ, ողորմելի մի շրջան: Բայց ճէնց որ Ներսէսը կաթողիկոսանում է, տալիս է իր հիմնարկութեան ժողովրդական հոգաբարձութիւն—իսկոյն գրութիւնը փոխվում է: Զարոցը վատաւում է հասարակութեան համակարգը, դառնում է ամենքի սիրելին, և առատ նուիրաբերութիւնները գալիս են նիւթական ապահովութիւնը հաստատելու—մի բան, առանց որի չէ կարող գոյութիւն ունենալ բարեկարգ հիմնարկութիւն:

IV
Այսօր Կարբեցու ժամանակի կարգերն են հաստատվում մեր եկեղեցական—զարոցական գործերի մէջ: Եւ այսօր, երբ կատարվում է Ներսէսի համաբաւոր հիմնարկութեան 75-ամեակի գոյութեան յօդուածը, մենք, իբրև այդ զարոցի անկեղծ բարեկամներ, չենք կարող նախ չը դիմել մեր հոգեւոր կառավարութեան և չը ցանկալ, որ նա չը մոռանայ թէ ինչն էր Ներսէսի, Մատթէոսի և Գէորգի ամենամեծ ծառայութիւնը: Այսօրվայ օրը մեր ինակ ժողովրդական, ինքնաւար կրթական հիմնարկութիւնը Ներսիսեան զարոցն է: Մենք հաստատում ենք, որ մնալով այդպէս, զարոցը կը շարունակէ մեծ բարիքներ մատակարարել մեր ժողովրդին, տալով նրան հնար եղածին չափ կրթված անդամներ և քահանայներ:

Եւ սկզբը ամբողջ օրտից ցանկանում ենք, որ կովկասեան հայերի անդամների զարոցը միշտ բարգաւաճէ, առաջ գնայ և և հարաւորութիւն ունենայ պարծանքով սօսելու շատ այսպիսի յօդուածներ...

Առաջադիմութիւն առողջ, հիւթալից կըրթութեամբ:

* Համառօտ պատմութիւն Ներսիսեան հոգեւոր զարոցի, կազմեց Սա. Մակրասեանը: Պարիզ 1897 թ. լուս տեսաւ և նրա մասին մենք կը խօսենք մի այլ անգամ:

ու ձախ կողմում, Մարսեան դաշտերի վրա երկու գծով շարված օտար ազգերի պալլիստիոնները ցուցանանքէսի ամենահետադրեալ քաղաքային շինարարական արտադրանքներն են: Վերջապէս մի առանձին շինարարական կազմում Տրոպոլիսի շուրջը գրեթէ անվոյժ շինութիւնները Լ'Գրանտուր շրջափակին դուրս կան ցուցանանքէսի մի քանի անջատ մասեր՝ Բնչուէն Մեծ անիւղ (La grand roue), մասեր՝ Բնչուէն Մեծ անիւղ (La grand roue), Վենետիկ շրջափակին գիւղը (village suisse), Վենետիկ շրջափակին (Venise à Paris) եւ Երկազուկը (Le globe celeste): Այս մասերը միացած են ամբողջի հետ ժամանակաւոր կամուրջներով (passerelle), որոնցից մէկը սրանից մի քանի օր առաջ փոշի եկաւ, պատճառովով տասնեակ զոհեր: Երթեւեկութիւններին աւելի դիրքութիւն տալու համար, Սենայի այն կամուրջները, որոնք ցուցանանքէսի շրջափակի մէջ են գտնվում, երկու կողմից լայնացրած են ժամանակաւոր յաւելումներով: Այս բոլորը սակայն անբաւական կը լինէր հարկեր հարկաւոր սոցիալական համար անցուցորդի շրջանը մի նոր կամուրջով, որի հիմքը ձգուած թագաւոր Կայսրի այցելութեան ժամանակ եւ կոչվում է՝ Ալէքսանդր III-ի կամուրջը: Այս կամուրջը մի ճարտարապետական հրաշալիք է. նա ամբողջապէս հաստատված է մի հատ երկաթէ կամարի վրա, որ անցնում է մի ափից միւս ափը եւ ունի 107 1/2 մետր երկարութիւն. բարձրութիւնն է ջրի մակերեսէն 3,08 մետր: Կամուրջի իւրաքանչիւր ծայրում երկու երկու հրաշալիք տեսներ կան, որոնց ստորոտում բարձրանում են մի մի արձաններ, ներկայացնելով Ֆրանսիան իր պատմութեան զանազան շրջաններում: Ֆրանսիան միջին դարում եւ ժամանակակից Ֆրանսիան մի կողմում, Ֆրանսիան վերածնութեան դարում եւ Լուիսօվիլոս XIV-ի ժամանակ միւս կողմում Մի եւ նոյն սրահերի կատարին ոսկեզօծ բրոնզից շինված են արձանների շարքը: Արձանները, որոնք ներկայացնում են Պեղարք եւ այն պէտքերի անտուճութիւնը, որ հին աշխարհում սատուածների ոճերը ճանաչելու պատճառով: Կամուրջի երկու մուտքերի առջև երկու զոյգ առեւձներ կան, որոնց առաջնորդում են մանուկները: Կամուրջի պատկերը գեղեցիկ է եւ վեհ մի եւ նոյն ժամանակ. գեղեցիկ կապուտակի պիլոնների սրբաշունչ կարգով կանգնած է հակադաս կամարը եւ առեւձները: Նոյն ժամանակ եւ նրա լայնութիւնը եւ ոյժը:

Ցուցանանքէսը 36 մուտք ունի զանազան կողմերից, այնպէս որ քաղաքի ամեն մի մասից եկողը հնչուութիւն ունի առանց չըջան կատարելու ներս մտնելու: Առանձին հետադրեալ պարտիւն է ներկայացնում գլխաւոր մուտքը (La porte monumentale), որ գտնվում է Համաձայնութեան հրապարակի վրա, Սենայի ձախ ափին: Երեք մեծ կամարներ, որոնցից իւրաքանչիւրը 20 մետր բացուածք ունի, մի եռանկյունի են կազմում եւ նրանց վրա բարձրանում է մուտքի գմբէթը: Դէպի գուրուր նայող կամարի ճակատին երեւում է Պարիզի նաւի դուրս ցցված առաջնամասը, որի վրա կանգնած երկուս է գալլական աքաղաղը: Աւելի բարձր, կամարի ճակատին դրված է մի կանայի արձան, որ ներկայացնում է Պարիզ քաղաքը իր հիւրերին ընդունելու: Հակառակ մինչեւ այժմ ընդունված սովորութեան, արձանագործն իր այս արձանին տուել է միանգամայն ժամանակակից բնաւորութիւն: Պարիզի վրա (եւ բաւական սովորական պարիզուհի) թէ իր տարրով եւ թէ իր բնած զիրքով: Եթէ արտուճուած էր իր այս գործով ստանկ է մի անգամ եւս գոնէ նման պարագաներում եւ զատվել կրակի գեղարուեստի լծից, նա իրաւունք ունի, միտքը բաւական օրիդինայ է, բայց զբա հետ միայն պիտի ստել, որ արձանը աւելի քան բանալ է. ձեր առաջ ցցված այդ պարիզուհին այնպիսի սպաւորութիւն է գործում, որ կարծես պարագաներում է ցատկել պարել եւ գուցէ ոչ այնքան պարկեշտ շարժումներով: Անա թէ ինչու հիւրերին ընդունող այս դժբաղը պարիզուհին շատ թերթերի սքանտութիւնների եւ ծաղրի առարկայ դարձաւ այստեղ:

Ինչքան եւ ճարտարապետական-գեղարուեստական հետադրեալութիւն ներկայացնէ այս գլխաւոր մուտքը, կարծում են, որ այցելուին շատ էլ կանգ չի առնի այստեղ. բնական է, նա շտապում է ներս մտնել, այնտեղ, հետո՛ւ ծանրով մէջ այնքան դիւրիչ արձաններ են երեւում, որքան գրաւիչ տեսարաններ աւելի հեռու. եւ նա աւելի կամ պակաս անցողական հայեացք ձգելով մուտքի ամբողջ պատկերի վրա, առաջ է անցնում: Նրա այդ թէկուզ անցողական հայեացքից, անշուշտ, չեն խուսա-

փում ոչ այդ սրբուն կամարները, ոչ այս 3-4 հարկաւոր երկնաքանակ ճարտարներ, որոնք փայլում են գիւղեր ժամանակ, կազմելով մի անսնանակ երկր կամարների երկրներ եւ ոչ վերջապէս կամարի տակ երկու կողմերում կանգնած երկնաքանակութեան երկու հակադաս արձանները, որոնք ասորական մողի արտաքին տակ նրա պէս թաղանթում են մի գաղտնի ոյժ — երկնաքանակութիւն: Այս բոլորն անշուշտ տեսնում է այցելուին, բայց նկատում է նաեւ մուտքի աջ ու ձախ կողմերում գտնվող մի փոքր բարձր սրահների վրա երկու գունաւոր դրուպաներ: Այստեղից պատկերացնող երկու խումբ բանաւորներն են, մեծ ու փոքր, ծերեր եւ մանուկներ: Այստեղ է ցուցանանքէսը, նախ սրանց պէտք է նայել: Այս դռնից այն կողմը, պալատների շէջութեան մէջ, բազմազան տեսարանների զբաւոյթեան հանդէպ, ով կարող է յիշել թէ Բնչուէնի կոչապան, վերաւոր ձեռքեր են ստեղծագործել այդ բոլորը. յոգնած, ճակատից ծորացող բրտիքից զաղափարը տեղ չունի վախճանութեան, զուարճութեան պատկերների մէջ: Մի շտապիւր, այցելու, կանգ առ այստեղ մի փոքր, ներսի պալատներից ոչ մէկը չի փախչի. նայիւր ուշադրութեամբ աջ ու ձախ եւ թիղ այս պատկերի ընկերանայ քննելով շրջափակութեանը ժամանակ. յանցանք է վայելի այն բոլորը, որոնք մտնանով սրանց Տես այս մարզը, մերկ ուսի վրա գրել է մի անգին երկաթեայ զանգուած, մէջքը ծուկ է ծանրութեան տակ, կարծես թէ նա անցնում է, թու՛մ է թէ լսում եւ նրա ձայնը: Անա մի ուրիշը, սա էլ չարակիւ է հաստ պարանի մի մեծ կոյտ, քայլում է դանդաղ. նրա առաջից գնում է մի մանուկ, մի տաս տարեկան մանուկ. նա իր թոյլ բազուկներով պահում է ուսերի վրա ինչ որ գործիքներ, երեւի օգնում է հօրը: Մի ուրիշը կրթում է մի մեծ անիւ, մի քանիսը առաջնորդում են եղ եւ ձի, որով նրեթեր են կրում: Անա նաեւ մի փոքրիկ աղջիկ. այս փոքրիկ իրերուն արարածը այնքան ողորմելի, այնքան խղճուկ է երեւում այս ջրուտ ձեռքերի, բիրտ մարմինների, մեքենաների մէջ, եւ սակայն նա այնտեղ էլ գնում է առաջ, տանելով իր հետ ինչ որ իրեր, կարիքը նրան էլ է դուրս չարտել հայրական յարկի տակից, աշխատել է պէտքը, նա էլ է ուսել ուղղում: Որքան շատ են. մէկը քաշում է, մէկը կրում, մէկը բարձրացնում. յոգնած ու մտայլ դէմքեր, կոպտ, ողորմած մէջքեր, արեւից այրված բազուկներ, ինքը՝ սեւ, հոգեհան աշխատանքն է այստեղ, ստեղծագործող, նուրբակն ոյժն է թաղանթում այս անպաճոյճ պատկերի տակ. այս այս բազմութիւնն է, որ զարմարում է առանց վայելելու, դիտում է վայելքներին առանց անիւծելու, որ աշխատում է աշխատելու համար, չէ անիւծում իր աշխատանքը:

Յարգանք աշխատանքին

Ա. Անարտնեսան

ԱՐՏԱՐԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

— Այն ժամանակ, երբ անգլիական ժողովուրդը անձնատուր է եղած անգղապ հրճուածքի եւ ոգևորութեան Մեքսիկայի ազատան Բօրնիտի աջող գործունէութեան առիթով պատերազմի դաշտում՝ իսպանութեան միջազգային բերքի յանձնաժողովը, ինքնու՛ր հաւատով մի շրջաբերական թուղթ կազմեց եւ ուղարկեց այն 25 պետութիւններին, որոնք ստորագրել են Համազայի կոնֆերանցիայի որոշումները: Ինքնից հետագրում են եւրոպական լրագրողներին, թէ այդ շրջաբերականի մէջ հրատարակվում է առանձին ուշադրութիւն դարձնել միջազգային ընդհարումները իսպան ձեռնարկներով բանալու արձանագրութեան վրա, որի գործութեամբ պետութիւնները ճանաչել են այն համաբարձրութիւնը, որ կապում է քաղաքակիրթ ազգերին միմեանց հետ եւ վճռողական ցանկութիւն են յայտնել ամեն կերպ նպատակելու այդպիսի ընդհարումների խաղաղ վերացմանը: Այս շրջաբերականի մէջ, Համազայի կոնֆերանցիայի ներկայացրած գեղարուեստների վրա հիմնվելով, սպացուցանվում է, որ այդ արձանագրութեան մէջ յիշատակված որոշումները գործողութիւն են ոչ միայն արձանագրութեան ստորագրող պետութիւնների մէջ ծագած ընդհարումների, այլ բոլոր միջազգային տարաձայնութիւնների ժամանակ, ուստի եւ պետութիւնների միջնորդութեան առաջարկութիւնը անգլո-բօէրական պատերազմում այն դէպքերից է, որոնք նախատեսված են կոնֆերանցիայի որոշումներով. այդ տեսակ առաջարկութիւնը չէ կարող թշնամական ցոյց համարվել Անգլիայի վերաբերմամբ: Այս սպացուցանվում է, որ անգլո-բօէրական պատերազմից հետո, որպէս որպէս է Համազայի կոնֆերանցիայի, կայանում է ոչ միայն վճռող պետութիւնների հակադարձ ձգտումները հաշտեցնելու եւ նրանց փոխարինելու զարդարելու, այլ զինուորային հաշտութեան միջոցներ առաջարկելու մէջ, եւ հէնց այս բանը մինչեւ այժմ

չէ արած: Բիրոն, հիմնվելով այս դիտումների վրա, հարկադրաբար խնդրում է պետութիւններին, որոնք ստորագրել են Համազայի կոնֆերանցիայի արձանագրութիւնները, կարծիք յայտնել այն հարցի մասին, թէ ժամանակ չէ արդէն միջնորդութիւն առաջարկել հարաւային Աֆրիկայում պատերազմող կողմերին եւ դրանով պատարել, ինչպէս սովոր է կոնֆերանցիայի արձանագրութեան մէջ, քաղաքակիրթ պետութիւնների մարդկային պարտքը եւ պարտաւորութիւնը:

«ՄՇԱԿԻ» ՀՆՈՍԳԻՐՆԵՐ

ՌՈՒՄԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՑ

17 մայիս

ՊԱՐԻԶ: Պարլամենտական շրջաններում կարծում են, որ Գալիֆէի հրաժարականը անխուսափելի է: Վարչէկ մտադիր է շուտով ուրիշ ղեկավարական միջնորդ նշանակել: Գալիֆէի հրաժարականը կը հրատարակվի միտմանակ նրա յաջորդի նշանակման հետ:

ՊԵԿԻՆ: Մի քանի բելգիացիներ, որոնք ապրում են Չժանցիցիւնում, փախուստի ճանապարհը կտրված է: Նրանք պաշտպանվում են «Մեծ բուռնցի» դէմ: «Մեծ բուռնցի» գործարարներից մէկը հրդեհեց Ֆենտայի քաղաքը: Այրված է նաեւ Ֆենտայի մեքենայի նուրբան գործարանը: Հրդեհի ժամանակ այրվեցին մի քանի մարդիկ:

ԿՊՇՏԱՊ: Լուրեր են տարածված, թէ Կրիւզէրի դիտաւորութիւն ունի պայթեցնել ոսկու հանքերը: Կրիւզէր գտնվում է Պրետորիայում: ՀԱՍԳԱ: Արտաքին գործերի միջնորդութիւնը բացեց երրորդ կոնֆերանցիան՝ մասնաւոր իրաւունքը միջազգային համաձայնութեամբ կանոնադրելու համար: Միջնորդող ղեկավարները կը խոստանան, որ իրենց օտարերկրեայ ներկայացուցիչներին եւ մասնացոյց արեց, թէ ինչպէս աշող է կատարել իր գործը 1896 թ. Եւ նախորդ կոնֆերանցիան: Միջնորդող ցոյց տուց, թէ որքան կարեւոր են այն հարցերը, որոնք ենթարկվում են կոնֆերանցիայի ընտելութեան եւ որոնք վերաբերում են ամուսնական, խնամակալական եւ ժողովրդական իրաւունքների շրջանին: Օտարերկրեայ պատգամաւորների անուանից չնորհակալութիւն յայտնեց պորտուգալական դեսպանը. նա առաջարկեց ուղարկել Մագուհուն մի հեռագիր՝ յայտնելով նրան կոնֆերանցիայի կողմից յարգանքի զգացմունքներ: Նախագահ ընտրված է Աստեր: Նա մասնաինչ արեց այն հանգամանքի վրա, որ կոնֆերանցիային առաջարկված նրեթերը վաղորդը ամենայն հոգացողութեամբ նախապատասխանում են: Առանց չօչափելու առանձին երկրների օրէնսդրութիւնը՝ կոնֆերանցիան մտադիր է գծագրել ամեն մի օրէնքի նշանակութիւնը, որպէս զի պարզէ անհատական իրաւունքի անորոշութիւնը: Պատուաւոր նախագահներ ընտրված են Պորտուգալիայի, Ֆրանսիայի եւ Իտալիայի ներկայացուցիչները, փոխ-նախագահներ ընտրված են Գերմանիայի, Ունգարիայի, եւ Ռուսաստանի առաջին պատգամաւորները: Կոնֆերանցիան անյապաղ ձեռնամուխ եղաւ աշխատանքի: Այսօր երեկոյան տեղի ունեցաւ օտարերկրեայ պատգամաւորների ընդունելութիւնը կատարութեան կողմից: Կոնֆերանցիային մասնակցում են բոլոր եւրոպական պետութիւնները, բացի Անգլիայից, Թուրքիայից, Սերբիայից եւ Յունաստանից:

ՏԱՆԾԻՐ: Հաղորդում են, թէ մարտիկոցիները շատ զբաղված են ֆրանսիացիների դէմ Քարտուգում է որքան պատերազմ:

ԲՈՒՆԱՊՇՏ: Ունգարական պատգամաւորութիւնը ընդունեց, առանց փոփոխութիւնների, արտաքին գործերի միջնորդութեան բիւրոսը: Յովի առաջարկում է չնորհակալութիւն յայտնել Գոլլիօսիական արտաքին գործերի ծաղրիկ եւ աշող գեղարուեստական համար Ապոսի մի ձայնակցում է առաջարկութեանը եւ գովաբանում է երեքդիտեան դաշնակցութիւնը՝ մասնացոյց անելով Վիլհելմ կայսրի խօսքերը, թէ գաղափարութիւնը ամբողջովում է աղբիւրի համոզմունքով: Երգացմունքով:

ՊԱՐԻԶ: Բուրժուական պալատի կորիթորեններում հաստատվում է Գալիֆէի հրաժարականի լուրը, որովհետեւ նրա անողութիւնը թոյլ չէ տալիս շարունակել պաշտօնը: Գալիֆէի տեղ նշանակվում է գեներալ Անդրէ, որին Վարչէկ հետագիր ուղարկեց: Գալիֆէի դեմակ վարչէկին մի նամակով, որի մէջ յայտնում է, թէ հրաժարական է տալիս Վալը կը հրատարակվի գեներալ Անդրէին ղեկավարական միջնորդ նշանակելու հրամանը:

ՏԵՆՆՅՈՒՆ: Գերմանացիները եւ ֆրանսիացիները զորարարված զուրս եկաւ Տեննցիլից շրջապատված բելգիացիներին աղտուրու համար ֆոխ-արքան թոյլ տուց զորարարին օգուտ բաղել երկաթուղուց: Թոյլտուութիւնը տեղի ունեցաւ չորհիւ: Ֆրանսիական հրապարտութիւնը անտարիկ ճանաչում Միացեալ Նահանգների շրջանաւոր սպասվում են հարիւր ղեկավարներ: 18 մայիս

ԼՕՆԴՕՆ: Պահպանողականների հանդիսաւոր ճաչկերոյթի ժամանակ Սօլիւսիւրի պատասխանեց այն մեղադրանքներին, թէ նա պարտաւորութիւն է յանձն առել չը միացնելու Անգլիային ոչ մի երկիր: Սօլիւսիւրի պատգամաւորները պարտաւորվել են որ մի երկիր չը միացնել իր տիրապետութիւններին: Անգլիան անգին զոհեր է տուել, բայց տուել է այն հաստատ համոզմունքով, որ երկրորդ անգամ այլ եւս հարկադրված չի լինի նոյն զոհերը տալու:

ԲԼՈՒՄՅՈՒՆՏԵՆ: Չինուորական նահանգապետը վաճառանցի հրապարակում կարգաց Բօրնիտի յայտարարութիւնը, որով յայտնվում է Օրոնսիւսի հանրապետութեան միացումը անգլիական տիրապետութիւններին: Կարգաւոր ժամանակ ներկայ էր անգին բազմութիւն Յայտարարութեան մէջ ասված է, թէ Օրոնսիւսի հանրապետութիւնն այստեղեւեւ պէտք է անուանվի Օրոնսի գետի գաղթականութիւնը: Կ. ՊՕԼԻՍ: Ասում են, թէ Անիւր-Մոսիտար փաշան խնդր է ուղարկել արձակելու նրան Բ. Իրան գերագոյն գործակալի պաշտօնից Երկաթուղուց:

ՊԵՏԵՐՍԲՈՒՐԳ: Ներքին գործերի միջնորդը, հիւանդութեան պատճառով յանձնեց ընթացիկ գործերի կատարութիւնը իր օգնականներին, թողնելով իրան աւելի նշանաւոր գործերի ընդհարող գեղարուեստները:

ՏԵՆՆՅՈՒՆ: Օտար պետութիւնների դեսպանութիւնների պաշտպանութեան համար Պէկին են գալու օտար պետութիւնների զորարարութիւնները, իւրաքանչիւրը հարիւր մարդուց բաղկացած, սակայն փոխարքան թոյլ չէ տալիս Տեննցիլից երկաթուղով Պէկին ուղարկել նրանց, մինչեւ որ չը ստացվի ցղունդ-լրեւանէին համաձայնութիւնը:

ՏԱԿՈՒ: Եկան ուսուցիչ անգլիական դաստիարակական նաւերը: Վերջինից այի իջաւ մի զորարարին. Տեննցիլիում այի իջան ամբողջական 108 ղեկավարներ երկու թնայնութիւնով: Տեննցիլիին վտանգ չէ սպանում:

ՊՐԷՏՏՐԻՒ: Բրիտանական օֆիցերները գտնվում են Եօսանիւրբազում եւ թէլաղում են անձնատուր լինելու պայմանները: Կարծում են, որ դիմադրութիւն ցոյց կը տրվի: Անգլիական առաջապահ զորքը կանգնած է կէս ճանապարհի վրա Եօսանիւրբազում եւ Պրետորիայի միջև: Բուրգոմիտրի հրաւիրած ազգային ժողովը մի յանձնաժողով ընտրեց՝ կարգը պահպանելու համար: Կրիւզէր գտնվում է վատթար վայրում:

ԼՕՆԴՕՆ: Պրետորիայից հաղորդում են, որ անգլիացիները կարող են գրաւել այդ քաղաքը երկու ժամում, եւ դիմադրութիւն էլ ցոյց չի տրվի: Նախագահ քանց վատթարվանկա Բուրգոմիտրի լրագրութիւն ունի դիմաւորելու անգլիացիներին: Յանձնաժողով է կազմված ազգեցիկ անձերից՝ կեանքը եւ գոյքը պաշտպանելու համար անցողական ժամանակ ընթացում: Ամեն տեղ հանդիսութիւն է տրուում: Մարդկանց մեծ մասաներ սպասում են անգլիացիներու գալու:

ԼՕՐԷՆՅՈՒՄՍԿԻՉԷ: Ապրանքների փոխադարձութիւնը դադարած է Դէլաբայի ճանապարհի վրա՝ Տրանսիլանի մէջ տեղի ունեցած անցքերի պատճառով: Պորտուգալական զորքերը հրաման ընդունեցին գնալ դէպի սահմանը: Այդտեղեւեւ կական նաւատորմին հրամանատարված է կենտրոնանալ այստեղ ծովափեայ կայարանների վրա: Բօէրական զորարարին եկաւ Կոմանդորտ ՊրէՏՏՐԻՒ: Եարաթ օրը վաւր գետն անցած անգլիական զորքերը յարձակվեցին բօէրների վրա վերադարձնելու մօտ եւ բօէրներից յետ մղվեցին Բօտի հրամանատարութեան տակ: Բօէրներին աջողեց անգլիական զորքերը գրաւել, չը նայելով որ ամբողջ օրը ենթարկվում էին տարափելի հրացանաձուրթեան: Անգլիացիների կորուստները նշանաւոր են:

ԿԻԵՎ: Ժողովրդական լուսաւորութեան մի-

նախկին զորարարները դուրս եկաւ Տեննցիլից շրջապատված բելգիացիներին աղտուրու համար ֆոխ-արքան թոյլ տուց զորարարին օգուտ բաղել երկաթուղուց: Թոյլտուութիւնը տեղի ունեցաւ չորհիւ: Ֆրանսիական հրապարտութիւնը անտարիկ ճանաչում Միացեալ Նահանգների շրջանաւոր սպասվում են հարիւր ղեկավարներ: 18 մայիս

ԼՕՆԴՕՆ: Պահպանողականների հանդիսաւոր ճաչկերոյթի ժամանակ Սօլիւսիւրի պատասխանեց այն մեղադրանքներին, թէ նա պարտաւորութիւն է յանձն առել չը միացնելու Անգլիային ոչ մի երկիր: Սօլիւսիւրի պատգամաւորները պարտաւորվել են որ մի երկիր չը միացնել իր տիրապետութիւններին: Անգլիան անգին զոհեր է տուել, բայց տուել է այն հաստատ համոզմունքով, որ երկրորդ անգամ այլ եւս հարկադրված չի լինի նոյն զոհերը տալու:

ԲԼՈՒՄՅՈՒՆՏԵՆ: Չինուորական նահանգապետը վաճառանցի հրապարակում կարգաց Բօրնիտի յայտարարութիւնը, որով յայտնվում է Օրոնսիւսի հանրապետութեան միացումը անգլիական տիրապետութիւններին: Կարգաւոր ժամանակ ներկայ էր անգին բազմութիւն Յայտարարութեան մէջ ասված է, թէ Օրոնսիւսի հանրապետութիւնն այստեղեւեւ պէտք է անուանվի Օրոնսի գետի գաղթականութիւնը: Կ. ՊՕԼԻՍ: Ասում են, թէ Անիւր-Մոսիտար փաշան խնդր է ուղարկել արձակելու նրան Բ. Իրան գերագոյն գործակալի պաշտօնից Երկաթուղուց:

ՊԵՏԵՐՍԲՈՒՐԳ: Ներքին գործերի միջնորդը, հիւանդութեան պատճառով յանձնեց ընթացիկ գործերի կատարութիւնը իր օգնականներին, թողնելով իրան աւելի նշանաւոր գործերի ընդհարող գեղարուեստները:

ՏԵՆՆՅՈՒՆ: Օտար պետութիւնների դեսպանութիւնների պաշտպանութեան համար Պէկին են գալու օտար պետութիւնների զորարարութիւնները, իւրաքանչիւրը հարիւր մարդուց բաղկացած, սակայն փոխարքան թոյլ չէ տալիս Տեննցիլից երկաթուղով Պէկին ուղարկել նրանց, մինչեւ որ չը ստացվի ցղունդ-լրեւանէին համաձայնութիւնը:

ՏԱԿՈՒ: Եկան ուսուցիչ անգլիական դաստիարակական նաւերը: Վերջինից այի իջաւ մի զորարարին. Տեննցիլիում այի իջան ամբողջական 108 ղեկավարներ երկու թնայնութիւնով: Տեննցիլիին վտանգ չէ սպանում:

ՊՐԷՏՏՐԻՒ: Բրիտանական օֆիցերները գտնվում են Եօսանիւրբազում եւ թէլաղում են անձնատուր լինելու պայմանները: Կարծում են, որ դիմադրութիւն ցոյց կը տրվի: Անգլիական առաջապահ զորքը կանգնած է կէս ճանապարհի վրա Եօսանիւրբազում եւ Պրետորիայի միջև: Բուրգոմիտրի հրաւիրած ազգային ժողովը մի յանձնաժողով ընտրեց՝ կարգը պահպանելու համար: Կրիւզէր գտնվում է վատթար վայրում:

ԼՕՆԴՕՆ: Պրետորիայից հաղորդում են, որ անգլիացիները կարող են գրաւել այդ քաղաքը երկու ժամում, եւ դիմադրութիւն էլ ցոյց չի տրվի: Նախագահ քանց վատթարվանկա Բուրգոմիտրի լրագրութիւն ունի դիմաւորելու անգլիացիներին: Յանձնաժողով է կազմված ազգեցիկ անձերից՝ կեանքը եւ գոյքը պաշտպանելու համար անցողական ժամանակ ընթացում: Ամեն տեղ հանդիսութիւն է տրուում: Մարդկանց մեծ մասաներ սպասում են անգլիացիներու գալու:

ԼՕՐԷՆՅՈՒՄՍԿԻՉԷ: Ապրանքների փոխադարձութիւնը դադարած է Դէլաբայի ճանապարհի վրա՝ Տրանսիլանի մէջ տեղի ունեցած անցքերի պատճառով: Պորտուգալական զորքերը հրաման ընդունեցին գնալ դէպի սահմանը: Այդտեղեւեւ կական նա

նրաորը ճանապարհ ընկաւ դէպի ժիւղովրդի:
ՎԱՆԻՍԻՐ-ՎՈՒՆՍԻՐ: Մայիսի 16-ի դի-
ւերը հրեջիւր լափեց քաղաքի կէսը. աւելի քան
800 հրէայ ընտանիքներ կատարելապէս մու-
րացկան դարձան. կարիքն աննկարագրելի է.
տեղական բարեգործութիւնը անբաւարար է.
կոմիտետն է հիմնված, որին խնդրում են ու-
ղարկել նուիրատուութիւններ:

ՆԻՒ-ԿԵՍՏԻ: Թշուաքն սպանում էր անդ-
լիացիներին ալ թեւին, այդ պատճառով մայիսի
14-ին ուղարկվեց Գիլիարդի զորաբաժինը
Ուտրէխտ, իսկ միւսը, Լիալուտի հրամանա-
տարութեամբ, Բօրնբէրը, Բօքնբէրը յետ քաշ-
վեցին դէպի հիւսիս Գիլիարդ գրաւեց Ուտ-
րէխտ: Կլէրի անբաւարար է Լէնգուէի Բօքն-
բէրը շատ ոգևորվեցին:

ՍԷՆ-ԿԱՆՆԻՆ: Ճեղքմանց գնացքը, որ ճա-
նապարհ էր ընկել Պարիզից ցերեկվայ 1 ժամ
50 րոպէին դէպի Պետերբուրգ, ընդհարվեց
այստեղ կամուրջի վրա ասորանքատար գը-
նացքի հետ Շոքեմեքեան ջուրն ընկաւ. եր-
կու մեքենավորները սպանվեցին: Ճանապարհ-
հորջանդից ոչ ոք ծանր չը վնասվեց:

ԼՕՐԷՆՑՈՒ-ՄԱՐԿԵՉԷ: Հրամանատար Կրաու-
զէ յանձնեց Եօաննէսուրդը Բօքնբէրին Ե-
րէկ Պրէտորիայի Լօրէնցօ-Մարկեչէ եկած ա-
ռաջին գնացքով հասան մի քանի յոյներ, ո-
րոնք ամենից վերջն էին դուրս եկել Եօանն-
էսուրդից: Նրանք հաւատարմութիւն են, որ Եօ-
աննէսուրդից դուրս գալուց առաջ, գնացքը
երկու կտոր եղաւ անգլիացիների ուսմանը,
և միայն գնացքի մի մասը կարողացաւ գնալ
Պրէտորիա: Այդ յոյները պատում են, որ
Պրէտորիան կատարելապէս կազմալուծված է:
Բնակիչները դուրս կորցրած շտապում են
գնալ դէպի ծովափը:

ՊՐԵՏՕՐԻԱ: Բոլոր զօրքերը դուրս եկան
Պրետորիայի շուրջը գանձող ամբողջութիւնները:
ԼՕՆԴՈՆ: Այստեղի լրագրիչներին հետաքրքում
են Շանխայից, թէ չինական կառավարութիւնը
հրատարակել է հրաման, որով սպանում է
մահվան պատժի ենթարկել նրանց, որոնք կը
մասնակցեն «Մեծ-Բառնցքի» աղանդին:

Ֆրէյուրդից հաղորդում են, թէ Գինտեր
հասաւ Գէյսթօրպ: Պրետորիայից հետադուրս
են, թէ բօքնբէրը իսկապէս դաշարել են ընդ-
դիմութիւն ցուց տալուց անգլիական զօրքե-
րին: Հիմք կայ կարծիւր, որ Տրանսվալի
կառավարութիւնը անյապաղ բանակցութիւն-
ներ կը սկսէ իրազարգութիւն կնքելու նպատա-
կով, եթէ արդէն չէ սկսել Երէկ վերջին փոր-
ձքն է արված—հետադուրս հարցումն է ուղղած
գանազան տեղեր, թէ արտաքին բարեկամների
կողմից օգնութեան յոյս չը կայ արդեօք:

ՊԷԿԻՆ: «Մեծ բառնցքի» շարունակ տա-
րածվող ապստամբութեան պատճառով Պէկի-
նում աստիճան յազարում է տիրում Եւրոպական
զինապանները տեղեկութիւն տուին ցունդ-լի-
համէնին, թէ պահանջված են և շուտով կը
հասնեն Եւրոպական պահապան զօրքեր:

ԲՈՒԴԱՊԵՇՏ: Աւստրիական պատգամաւո-
րութեան նիստերը փակված են:
ՏԵՆՆՑԶԻՆ: Այստեղ հասան 5 ուսական,
1 ֆրանսիական, 2 անգլիական և 1 իտալա-
րական զինուորական նաւեր: Բոլոր նաւերից
ափ կը հանվեն ծովային զինուորներ:

Խմբագիր՝ ԱԼԷԿՍԱՆԴՐ ԳԱՂԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ ԹԱԳՈՒՆԻ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ
ԻՍԱՀԱԿ ՄԷԼԻԻՐ-ԱՂԱՄԱՆԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Տեսականապէս և գործնականապէս սովորելով
ԾԱՂԿԱՀԱՏՈՒԹԻՒՆԸ
և վկայական ստանալով բժշկից, ընդունում
են մանուկներին ծաղիկը կարելու. չքաւորնե-
րին ձրի: Ցերեկվայ 12—3 ժամը: Հաւաքար,
Գէօրգելսի փող № 8.

Ջանքնկալ՝ Ա. Ալիազանց

ԲԹԻՇԿ Մ. ՄՈՒՐԱԳԵԱՆ

(Մտկալից)
Նախկին տարիների նման ընդունում է հի-
ւանդներին հանգստի շրջանում:
(**ՊԵՆՏԻԳՕՐՍԿՈՒՄ**)
8—10

Յ Ա Յ Ա Ր Ա Ր Ո Ւ Թ Ի Ն

Մի այրի, Աննա Ներսիսեան, երկու փոքրիկ
զաւակներով, որ մնացել է բոլորովին անօգ-
նական և դանդաղ է հիւանդ դրութեան
մէջ, խնդրում է բարեբարներից որ և է օգ-
նութիւն:
Հասցէ՝ Абасъ-Абатская площадь, домъ
Әджуова. 1—3

ՕՐԻՈՐԴ ԳՈՒԱՆ,

այս ամսու Մանգլիս ամառանոցում ունենալով
ազատ ժամեր, մտադիր է դաճանաւորի, անգ-
լիերէնի և հայերէնի դասեր տալ: Ցանկացող-
ները կարող են դիմել պ. Եփրեմ Մատու-
րեանցի մաղաղիւր: (20, 30 մ. 15 յ.) 1—3

Ղարաբաղի թեմական դպրոցի ձայնագրու-
թեան ուսուցիչ

Պ Օ Պ Օ Վ Ե Ա Ն

(Պետերբուրգի հայոց եկեղեցիների նախկին
խմբագրու)
ամառվայ երեք ամիսները ազատ լինելով,
յանձն է առնում պատրաստելու քառաձայն
պատարագի խումբ (Եկեղեցիների ձեռնարկով),
պարտաւորվելով նաև խմբագրու պատրաստել
իր տեղը թողնելու: Պայմանների մասին դիմել:
Шуша, Армянская Семинария, Попову. 1—2

**ԹԻՖԼԻՍԻ ՀԱՅՈՑ ՀՐԱՏԱՐԱԿԱԿԱՆ ԸՆԿԵ-
ՐՈՒԹԻՒՆ**

1900 թ. ին յոյս են տեսել.
Ա. ա. կ. ք. Լաֆօն թէնի, թարգմ. Մ. Նու-
պարեանի 357 մեծ. երես. 1 ր. — 4.
Խղճով գ. տ. տ. ս. ս. ս. թարգմ.
56 երես. — » 05 »
Հակական Ն. շանագրեր, հար-
թիակարի համար, 36 եր. — » 80 »
Մանկական լոտո, հայերէն,
ուսմանը, վրացերէն և ֆը-
րանսերէն լեզուով, ր. տպ. 1 — »
Սիֆիլիս, կոշտ շանկի և
սուսուսակի, բժ. վ. Արծր,
104 երես. — » 25 »
Եոյս է տեսել ընկերութեան 1993 թ. ի տե-
ղեկագիրը. ցանկացողներին ուղարկվում է
ձրի:

Դիմել—Тифлисъ, контора Общества Изда-
ния Армянскихъ книгъ (Лориселиковская №
11) կամ Tiflis (Russie) Societ  de la publi-
cation des livres armeniens. Ընկերութեան ան-
դամ լինելու համար վճարում են տարեկան
6 րուբլի և ստանում 8 րուբլու գրքեր: Ըն-
կերութեան գրասենեակում վճարվում են ըն-
կերութեան գրքերը: Ցանկացողներին ձրի ու-
ղարկվում է գրացուցակ:

ՆԵՐՍԻՍԵԱՆ ՀԱՅՈՑ ՀՈԳԵՒՈՐ ԴՊՐՈՑԻ
ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆԸ պատիւ ունի յայտնելու,
որ վաղը, կիրակի մայիսի 21-ին, կատարվու-
ն է դպրոցի տարեկան հանգէսը և դրա հետ միա-
պին դպրոցի գոյութեան 75-ամեայ յօբելանսը:
Սկիզբն է առաւօտեան 10 ժամին:

ՏԱՓԻ-ԹԱՂԻ ԲԱՄՈՑԵԱՆՑ Ս. Գէորգ եկե-
ղեցու վերաջնութեան մասնաժողովը հրաւի-
րում է ցանկացողներին շորթ բերել ամսիս
23-ին, ժամը 5-ին, նոյն եկեղեցու դռնից՝
ՎԵՐՑՆԵՆՈՒ ԿԱՊԱՆՈՎ, հին եկեղեցին մինչև
յատակը քանդելու, անմարտութիւնները հե-
ռացնելու և հիմքը փորելու գործը: Պայմանի
հետ կարելի է ծանօթանալ նոյն եկեղեցու ե-
րէկիովին մօտ: 2—3

Ռ. Պ Ա Տ Կ Ա Ն Ե Ա Ն Ի

ԸՆՏԻՐ ԵՐԿԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ
Երկու հասար (838 երես)
Հրատարակիչ՝ Վ. Յ. Բանանեան յօգուտ Ռա-
փայլի Պատկանեանի ընտանիքի:
1893 թ.

Շքեղ թղթի վրա և փառակազմ. 10 ր.
Հատարակիչի վրա և թղթակազմ. 3 ր.
Դիմել՝ Москва, Сухарева, д. В. И. Кана-
новой, г-жа Канановой. 3—5

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ ԳՐԱՍԵՆՆԵԱԿ

„Մ Ի Զ Ն Ո Ր Դ“
(Посредникъ)
Դ. Ի. ԵԱԿԻՄՕՎԻՉԻ
Պուշկինեան պատմ, Թամաշվիլի քարավա-
սարայի հանդէս:
Կատարում է գանազան յանձնարարութիւն-
ներ անշարժ կաքեր ծախելու և գրաւ դնելու:
Պահանջվում է առաջին և երկրորդ գրաւակա-
նով փող: Մանրամասնութիւնների համար
խնդրեմ դիմել գրասենեակը: № 3. 0—31

Ունենալով ամառն ազատ ժամանակ

ՍԱՐԳԻՍ Ո. ԱՐԱՀԱՄԵԱՆ
(Дворцовая ул. д. Сараджева, номера «Евро-
па» кв. № 9). Աւանդում է հիմնաւորապէս
ՀՅՈՐԿՈՒԹԻՒՆ և ՈՒՆԻԲՐՈՒՆ ԹՈՒՐԿՈՒԹԻՒՆ
լրակատար դասընթացը: Տեսնել կարելի է ե-
րկինները ժամը 5-ից մինչև 7-ը:
8—10

Պարիզի համալսարանին ցուցահանդէսին
եկող ուսանայ եղբայրների իմ պատրաս-
տակամ ծառայութիւնս ևս առաջարկում
նրանց առաջնորդելու: Լաւ ծանօթ եմ թէ
Պարիզի և թէ ցուցահանդէսի բոլոր հետաքը-
բիր և ուշադրութեան արժանի տեղերին:
Հասցէ՝ М. Aktarian, 6, Rue Laromigui er
Paris.

**ԹԻՖԼԻՍԻ ՀԱՅՈՑ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՎԱՐՁՈՒ-
ԹԻՒՆԸ**

հրաւիրում է այն անձանց, որոնք ցանկանում են վերջնել կապալով, երեք տարով, Խուրա-
դեանի նախկին քարվանսարան, որ գտնվում է Արմենակի քաղաքում ներկայանալ յունիսի
13-ին, երեկոյան ժամի 8-ին, վարչութեան գրասենեակը: Ընդունվում են և կնքված ծրար-
ներ: Պայմանների մասին կարելի է տեղեկանալ ամեն օր, առաւօտեան 11-ից մինչև ժամի
1-ը վարչութեան գրասենեակում, Արմենակի քաղաք, տուն Կրեդիտային ընկերութեան: 1—5

ՆԵՐՍԻՍԵԱՆ ՀՈԳԵՒՈՐ ԴՊՐՈՑԻ ՆԱԽԿԻՆ ՍԱՆԵՐԸ,

ցանկանալով տօնել դպրոցի ՄԵՍՏԵՍ ՀԻՄՆԱԿՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ մի ընկե-
րակցին ճաշկերոյթով, հրաւիրում են մասնակցել ցանկացողներին ստորագրել իրանց
անունները մինչև մայիսի 20-ը Սաֆարովի ծխախոտի խանութում, Երեւանեան հրա-
պարակի վրա: Ճաշկերոյթը լինելու է կիրակի, մայիսի 21-ին: Մասնակցել ցանկացողը
պէտք է վճարէ 3 ր. 50 կօպէկ:

BATEAUX A VAPEUR FRANCAIS N. PAQUET ET C-ie
ՖՐԱՆՍԻԱԿԱՆ ՆԱՎԱԿԱՏՈՒԹԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

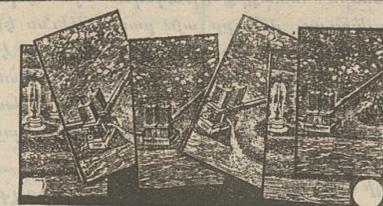
Ն. ՊԱԿԵ Ե ԸՆԿ.
Կանոնաւոր և ուղղակի նաւագնացութիւն ՄԱՐՍԷԼԻՑ ԲԱՌՈՒՄ, չորեքշաբթի օրերը, երկու
շաբաթը մի անգամ:
Եւ հակառակը՝ Բաթումից Մարսէլ, մանկով Տրապիզօն, Սամսոն և Պոլիս Մեկնում է
Բաթումից չորեքշաբթի, 24 մայիսի (6 յունիսի) ՍՐԿԱՍԻ չորհնաւոր, նաւագետ ԳԱՐՐԻԳ. Եւ այս-
պէս շարունակաբար, երկու շաբաթը մի անգամ, չորեքշաբթի օրերը, ժամը 4-ին ճաշից յետոյ:
Բաթումից Պարիզ ուղղակի հաղորդակցութեան տոմսակներ տրվում են սովորականից
պակաս գներով:
Ամիսը մի անգամ կանոնաւոր հաղորդակցութիւն Բաթումի և Անապէսլէնի մէջ, ընդու-
նելով պարանքներ բոլոր հիւսիսային նաւահանգիստների համար:
Ապրանքների և ճանապարհորդների մասին հարկաւոր տեղեկութիւններ ուսանալու հա-
մար թող բարեհաճեն դիմել ընկերութեան գործակաւորներին:
ԲԱՌՈՒՄՈՒՄ—պ. վիկտոր դ'Արնօին, Նաբէրէժնայա: ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ—պ. Ս. Գ. Բարի-
կենդանեանին, Սիօնի փող. Խօջափարուխօյի և Մայսուրաձէի քարվանսարաւ ԲԱՌՈՒՄ—կոր.
Վ. և Ի. Մուրթաֆեաններին, Նաբէրէժնայա փողոց, տուն Կրապիլիկովի, № 27: ՆՕՎՈՐՈՍՍ-
ՍԻՅՍԿ—Վլադիմիրկազի երկաթուղու տանտրական գործակալութիւն (ե. հ. չ.) 3—20

**Թիֆլիսի Նարարդիւնաբերական Ընկերութեան
Վարչութիւնը**

յայտնում է պ. պ. բաժնետէրերին, որ ընկերութեան պայմանագրի § 23-ի համաձայն,
մայիսի 24-ին, երեկոյան ժամի 7-ին, Թիֆլիսի քաղաքային խորհրդի դասիլժուս
հշանակված է

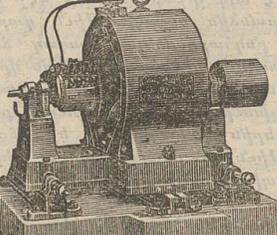
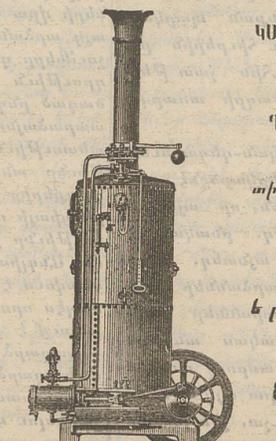
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԺՈՂՈՎ,

որի պարագամները լինելու են՝ վարչութեան ղեկուցումը
ա) ընկերութեան գրամաղլխի աւելացման մասին,
բ) նոր վիշխաներ դնելու մասին,
գ) ընկերութեան ակտիւնեարական ընկերութեան վերածելու կանօնա-
գրութեան մշակման մասին համաձայն ընկ. պայմանագրի § 37-ի:
(12, 20, 24) 2—2

Լ. Խ Ա Ն - Ա Ղ Ե Ա Ն Ց Ի
աւառ էլէվատորը գիշեր-ցիւրեկ ԻՆՔՆ ԻՐԱՆ ջուր է բարձրացնում ցածր տեղերից վերև:
Դիմել՝ Л. Ханъ-Агову, Тифлисъ, Великокняжеская ул., 37.

Լ. Խ Ա Ն - Ա Ղ Ե Ա Ն Ց Ի
Գիւղատնտեսական մեքենաներ 250 նկարով. վաճառականների մօտ 50 կօպէկ: 8—30

ՅԻՆԱՐԱՐԸԱԿԱՆ-ՑԵՆՆԻԿԱԿԱՆ ԲԻՐՈ
Ինձեներ Ն. Բ. Պասսեկի
Тифлисъ, Михайловская ул. № 116.
Հասցէն հեռագիրների համար. Тифлисъ—
Пассеку.
ՏԵԼԷՖՈՆ № 642.

ՆԵՐԿԱՑԱՑՈՒՑՈՒԹԻՒՆ
Իր. սաց և արտասահմանեան ֆիր-
մաների:
ԲԻՒՐՈՆ ՅԱՆՁՆ Է ԱՌՆՈՒՄ
կառուցանել
Ամեն տեսակ շինութիւններ, գոր-
ծարաններ և գործատներ
ԳԱԶԱ-ՇՈԳԻՒ-ՉԻՐԱՆՑՔՆԵՐ
Ամեն տեսակ էլէկտրոտէխնիական
կառուցումներ և սարքեր, արտադր-
հեռագիրների, տէլեֆօնների, լու-
սաւորութեան, տրամվայների և ոչ-
մի հաղորդիչ հեռաւորութեան վրա:

**ԿԱՆԱԿԱԿԱՑՈՒՄ, ՎԵՆՏԻԼԱՑԻԱ
և ՏԱԳԱՑՈՒՄԸ**
ԴՆԵԼ, ԺՈՂՈՎԵԼ և ՍԱՐՔԵԼ
ա մ են տ ե ս ա կ
տիւրքիներ, խողովակներ, մեքենա-
ներ և ջր'անոններ:
Կ Ա Ռ Ո Ւ Ց Ա Ն Ե Լ
Ե Ր Կ ա թ է կ ա մ ա լ ք ջ ն ե Ր
և անակներ:
ՑԵՄԵՆՏԻ ՎԱՃԱՌՈՒՄՆ
(ե. հ. չ.)